

VIZITĂ LA BEIJING:
O ALTFEL DE CĂLĂTORIE SPRE SOARE RĂSARE

Victor NEUMANN

Experiențele personale adunate pe parcursul călătoriilor m-au îndemnat să citesc și să înțeleg lumea comparând, căutând asemănări și diferențe istorico-geografice, social-politice și cultural-religioase. Am călătorit destul de mult în ultimele decenii, cu deosebire în lumea occidentală, luând contact cu codul cultural-comportamental al acesteia. Dar, cel puțin sub aspectul întâlnirii directe, Orientul Îndepărtat îmi rămăsese o mare necunoscută.

În urmă cu câțiva ani fusesem invitat la cel de-al XXII-lea Congres Mondial de Istorie det la Jinan, un oraș important din estul Chinei. Din varii pricini, greu de înțeles pentru colegi și prieteni, am amânat călătoria. A doua invitație aveam s-o onorez, chiar dacă programul și manifestările publice erau diferite față de o reuniune științifică. La propunerea Institutului Cultural Român și a Ministerului Culturii și Identității Naționale am participat la Târgul Internațional de Carte de la Beijing, prezentând două dintre cărțile recent editate, *Modernity in Central and South-Eastern Europe. Ideas, Concepts, Discourses*, RAO, București, 2018 (ediție pregătită împreună cu Armin Heinen) și *The Banat of Timișoara. A European Melting Pot*, Scala, Londra, 2019. De asemenea, am primit cu bucurie invitația organizatorilor români și chinezi de a lua cuvântul la deschiderea expoziției pictorului român Corneliu Baba de la Muzeul Academiei Naționale de Artă a Chinei din Beijing. Alături de alte instituții muzeale și de colecționari privați din România, Muzeul de Artă Timișoara – al cărui director sunt din anul 2013 – a fost un important contributor la realizarea amplei și impresionantei expoziții, una îndelung admirată de artiști, critici și istorici de artă, intelectuali și diplomați chinezi, precum și de mulțimea de studenți prezentă la vernisaj.

Vizita mea avea să fie o excelentă ocazie de a descoperi câte ceva din îndepărtata Asie, de a lua contactul cu o lume, o cultură și o civilizație pe care le știam doar din cărți, din povești sau din informațiile care circulă în România. Reținerile ori prejudecățile față de China nu erau și nu sunt puține. După ce am recitit câteva eseuri ale unor celebri scriitori și filozofi care vizitaseră Orientul Îndepărtat

acum un veac și după ce am aflat câte ceva despre reinventarea Chinei contemporane, m-am lăsat atras de ideea de a descoperi un fragment dintr-o țară cât un continent. Sunt de părere că doar după contactul nemijlocit cu o altă cultură, cu o altă lume, observi acele trăsături particulare aflate în spatele statisticilor, descrierilor, acțiunilor. Omul și comunitatea în care el trăiește îmi par esențiale, iar pentru ca să le descoperi este de dorit să le cercetezi la fața locului, să le înțelegi și să le integrezi.

Beijing-ul e un oraș cu o populație de 21 milioane de locuitori, dintre care 18,2 milioane trăiesc în zona urbană. Chinezii tradiționali reprezintă comunitatea majoritară, peste 90%. Sunt în oraș și comunități de diverse alte origini (în special asiatice, coreeană, mongolă, etc), în jur de 800.000 de persoane. E unul dintre cele mai mari orașe de pe glob, nu e de mirare că e greu de cuprins și imposibil de etichetat. Mă aflu într-o lume pentru care întrebările mele primiseră insuficiente răspunsuri. Cine a îndrumat acest popor numeros supraviețuind în vremuri de restriște? Este chinezul de astăzi moștenitorul și practicantul confucianismului? Cum se proiectează el în viitor? Ce înseamnă cultura chineză? Există o contradicție între cultura și politica Chinei? Probabil, e important de analizat comparativ China imperială și China comunistă, în ambele cazuri însă îmi pare că rămânem în zona stereotipiilor deîndată ce ignorăm viața spirituală a omului. E și acesta un motiv pentru care am luat aminte mai ales la sensurile vechi și relativ noi ale civilizației Orientului Îndepărtat interpretate de filozofi precum Bertrand Russel ori de scriitori precum Hermann Hesse.

Ceea ce am văzut în Beijing și în drumul parcurs până la Marele Zid Chinezesc a fost transformarea rapidă a economiei socialiste într-o economie capitalistă de piață: bulevarde enorme și aerisite; zgârie nori în sofisticate forme geometrice; magazine moderne cu produse proprii și de pe întreg mapamondul; șosele și autostrăzi perfecte; sute de mii de mașini circulând împreună cu sute de mii bicicliști și motocicliști, fără claxonarea și fără ciocnirea celuilalt. Pe de altă parte, alături de numeroase segmente sociale îmbătrânite, s-a născut o generație de tineri emancipați, învățând, acționând și trăind în consens cu inovațiile științei și tehnicii occidentale. E vorba de generația care trăiește cu gândul la secolul 21 și care pare să proiecteze nu numai o nouă organizare a propriei societăți, dar și viitorul omenirii. În tot cazul, modul ei de viață nu pare împăcat nici cu ideologia, nici cu deciziile politice comuniste și nici cu sărăcia acceptată senin de părinții și bunicii ei.

În urmă cu o sută de ani, Bertrand Russel considera că e posibil ca legătura dintre Orient și Occident să devină fertilă pentru ambele părți.

“Ei (chinezii, n.m.) pot învăța de la noi minimum de eficiență practică indispensabilă, iar noi putem învăța de la ei ceva din acea înțelepciune contemplativă care le-a dat puterea să dureze în timp ce toate celelalte națiuni din antichitate au pierit”.

În pofida contrastelor majore de gândire politică dintre cele două lumi, legătura Orient-Occident întrezărită de filozoful britanic a devenit o realitate manifestă în științe, tehnologie, economie, finanțe, comerț, etc. Influența occidentală a fost vizibilă pe tot parcursul secolului al XX-lea, iar astăzi e una majoră. Celor ce au acum vârsta între 20 și 30 de ani li se citește pe față un surâs, îmbrăcămintea e una modernă, telefoanele mobile și laptop-urile sunt nelipsite din mâinile lor (chiar dacă internetul și media sunt atent supravegheate), iar preocuparea pentru pregătirea profesională e mai mult decât firească. Parțial inspirată de viața spirituală din trecut – cel puțin în ceea ce privește dorința de a recrea o societate stabilă -, noua generație e pe cale să genereze politici diferite față de acelea din istoria recentă sau față de acelea contemporane nouă.

Ceea ce vezi și simți la Beijing este că statul chinez se autoconstruiește, se autoproiectează în viitorul imediat și în acela mai îndepărtat. Totuși, o face altfel decât Occidentul și nu pentru că megaproiectul e sub supravegherea partidului unic ori coordonat de acesta. Prin elitele sale, China se vede pe sine ca o Americă a zilei de mâine. Viața spirituală pare că încurajează ideea de schimbare, caz în care un loc aparte îl va juca armonizarea diferențelor dintre comunități și state. După ce va fi îndeajuns conturat, melting pot-ul chinez, dimpreună cu limba și cultura moștenite, va deveni o posibilă lecție de urmat în noul mileniu. Metisajul va contribui la depășirea vechilor ideologii identitare; va dilua diferențele dintre cei ce se identifică pe criterii cultural-lingvistice sau rasiale; va surclasa etnonaționalismele neotribale și celelalte tipuri de segregări artificiale între oameni încă frecvent întâlnite pe toate continentele. Autoconstruindu-se social, economic și cultural prin amalgamarea valorilor orientale și occidentale și prin depășirea conceptului limitativ de națiune, China ar putea deveni un exemplu în ceea ce privește regândirea relațiilor politice interstatale la nivel global. Prin reluarea filozofiei confucianiste și reintegrarea budismului, prin deja vizibilul interes acordat educației marii mase de tineri și prin științele profesate de elitele temeinic instruite, noua Chină are șansa de a fi un proiect al umanității de mâine.

Văzând repetatele crize de conștiință ale națiunilor occidentale contemporane – Europa e încă survolată de fantomele secolului extremelor -, Orientul Îndepărtat al Chinei ar putea fi privit ca o speranță a viitorului omenirii. Cei ce se dedică vieții spirituale - și aceasta mi-a atras cel mai mult

atenția în cursul vizitei în capitala Chinei - întrevăd o lume bazată pe principii diferite față de acelea occidentale. Nu e vorba de revelații de moment, ci de recuperarea unui mod de viață din trecut, unul ce părea dat uitării. În discuție e revizitarea și însușirea sentimentului religios al ființei, mai ales a aceluia în care își au locul preceptele filozofice, cel mai important făcând trimitere la buddhism și confucianism, respectiv la <fuziunea orizonturilor>. Ce altceva să fi fost mai de dorit la Beijing dacă nu descoperirea templelor Lama așa cum au fost și cum au rămas ele din vremea Chinei imperiale?

Atunci când am întâlnit câțiva dintre liderii unei mari universități, câțiva dintre directorii și managerii unor importante edituri, când am stat de vorbă cu o coordonatoare de relații internaționale universitare, când i-am abordat pe traducătorii din chineză în română sau din română în chineză, am avut ocazia să observ spre ce țel anume se îndreaptă intelectualitatea chineză de astăzi. Târgul Internațional de Carte fusese și el un prilej de a urmări și de a înțelege mai exact cum e concepută și cum evoluează cultura într-o țară în care formarea individului și a colectivității e în plin proces de reformă. În același scop am urmărit traduceri literare, istoriografice, sociologice, politologice și filozofice. Adesea am citit smerenia pe chipurile celor ce i-am ascultat ori le-am vorbit.

În ziua în care am urcat pe Marele Zid Chinezesc spre a admira una dintre minunile lumii, majoritatea vizitatorilor erau chinezi. Ei se purtau ca într-o familie, părinți, copii, adolescenți, tineri, cu toții păreau că vin din alte timpuri: se salutau, se fotografiau, schimbau câteva impresii, urcau pe stânci sau luau masa împreună sub o cupolă sau alta a zidului. Fără gălăgie, fără competiție, fără lamentări, fără excese sentimentale. Între miile de oameni care urcau și coborau, impresionant era respectul acordat celuilalt, unul vizibil la fiecare pas. Indiferent că urcai sau coborai scările foarte abrupte ori că te strecurai prin locurile strâmte din zid spre a ajunge dintr-o parte într-alta a muntelui, totul se petrecea firesc, în liniște, protejându-l pe celălalt. Fusese cu neputință să nu simt ceva inconfundabil, să nu identific în comportamentul chinezului de rând dorința și reflexele coabitării pașnice cu semenii. Îmi plăcea să le consider o continuitate a vechii civilizații. Când, în aceeași zi, am intrat în templele Lama din centrul Beijing-ului, amintita stare de spirit fusese și mai evidentă: chinezii se închinau, aprindeau candelă, se rugau, aduceau ofrande lui Buddha. În restaurante, magazine, aeroport, autobuze, metrou și avion, chinezul are un comportament similar. Aglomerația teribilă de pe șosele nu pare nici ea un motiv de disperare. Ceea ce m-a frapat e că nici omul simplu, puțin sau deloc instruit, nu e agresiv. Poate, uneori, tonul vocii să trădeze o anume nemulțumire.

În urmă cu o sută de ani, Bertrand Russel obseva diferențele care particularizează cele două lumi, europeană și chineză. Cea dintâi căuta să se impună prin cuceriri militare, comerț și misionarism religios, pe când cea de-a doua admitea mai multe religii, stăruind asupra rolului și singularității rațiunii:

“Cred că toleranța chinezilor depășește tot ce-și pot imagina europenii judecând după experiența lor de acasă.... Mi s-a părut că, deși poate fi sărac lipit, chinezul de rând este mai fericit decât englezul obișnuit și este mai fericit fiindcă naținea este clădită pe o viziune despre lume mai umană și mai civilizată decât a noastră. Agitația frenetică și combativitatea nu doar cauzează rele evidente, ci ne și umplu viața de nemulțumire, ne fac incapabili să ne bucurăm de frumusețe și aproape incapabili de virtuți contemplative. În această privință, lucrurile s-au înrăutățit rapid în ultimul secol. Nu neg faptul că și chinezii merg prea departe în direcția opusă; dar, tocmai din acest motiv, cred că este probabil ca legătura dintre Orient și Occident să fie fertilă pentru ambele părți” (apud *Credința unui om liber. Scrieri esențiale*, traducere de Dan Crăciun, Ed. Vellant, București, 2018, p. 207).

Tocmai acest lucru se întâmplă și astăzi în raporturile dintre cele două culturi și civilizații. O perspectivă filozofică e întotdeauna esențială, mai ales pentru cel ce și-a propus să înțeleagă un set de valori diferit de acela propriu sieși. Astfel, vom fi mai aproape de adevăr, descoperind relația profundă dintre Orient și Occident. Toleranța proverbială a chinezilor de la început de secol al XX-lea ne-o putem explica și prin aceea că ei trăiau atunci într-un alt timp istoric. Când vizitase China în anii ‘20 ai secolului trecut, Bertrand Russel observa că modul de trai al chinezilor era asemănător cu al europenilor de secol al XVIII-lea. Trăsăturile chinezului identificate de filozoful britanic supraviețuiesc pînă astăzi, ceea ce m-a făcut să consider că există o dimensiune atemporală a civilizației chineze. Prin urmare, e imposibil să generalizăm - cu atât mai puțin să etichetăm - o lume care s-a edificat și s-a făcut remarcată de-a lungul istoriei printr-o originală și plurală mișcare a ideilor, o fecundă viață spirituală și inovații în multiple domenii fundamentale pentru viața omului.

Nu e întâmplător că în comportamentul chinezului de rând de astăzi sunt păstrate încă suficiente diferențe față de comportamentul europeanului de rând. Faptul acesta nu poate fi pus nici pe seama înapoierii culturale și nici pe seama politicilor constrângătoare. Progresul economic poate fi admis ca rezultatul unei influențe occidentale, dar el nu pare să fi schimbat fundamental filozofia de viață a omului ori cultura lui comportamentală. Dincolo de încadrările mijlocite de conceptele de spațiu și timp, merită să reținem că în cultura Orientului Îndepărtat contemporan omul revine în prim plan prin învățătura lui Buddha. La fel, gândirea, cunoașterea, revelația, relația cu semenii, ascultarea celuiilalt

și unitatea lumii. Adică, tot ceea ce l-a inspirat pe Hermann Hesse când a scris celebra sa carte, *Siddhartha. Călătoria spre soare răsare* (traducere de G. Guțu și A. Rotaru, RAO, București, 1996).

China – chiar și după o vizită în genul celei aici doar invocate – este o provocare din toate punctele de vedere. Cât privește Beijing-ul, el este locul din care începe marea provocare. Atât cât am reușit în timp de o săptămână, l-am văzut prin înnoirile lui urbanistice, prin enorma extindere a vieții universitare, prin spiritul locuitorilor săi, prin deschiderea spre știință, tehnologie și inovație de ultimă de oră, prin dezvoltarea fără precedent a industriei și comerțului cu lumea. Cât despre politica statului comunist de astăzi, ea e un experiment, o tranziție către o administrație diferită, către un alt sistem. Deîndată ce încercăm să cuprindem o stare de civilizație, o societate și o statalitate aflate în plin proces de reformare, e imposibil să asociem China cu politicile Occidentului. Și aceasta pentru că e vorba de o lume care se mișcă și se îmbogățește pe zi ce trece și care – în contrast cu societățile europene – își urmărește mai bine propriile-i țeluri.

Timișoara, 10 septembrie 2019